

Den første lese- og skriveopplæringen

Kursholder:
Ingunn V. Bratberg

Program

- 10.00-10.55 Teori og Innhold
- 10.55-11.15 Læremiddelutstilling
- 11.15-12.10 Kartlegging og Stier
- 12.10-12.50 Lunsj
- 12.50-13.50 Startpakken
- 13.50-14.00 Pause
- 14.00-15.00 RTI og Intensiv opplæring

Lesing = Avkoding x Forståelse

Avkodingsstrategier

Logografisk

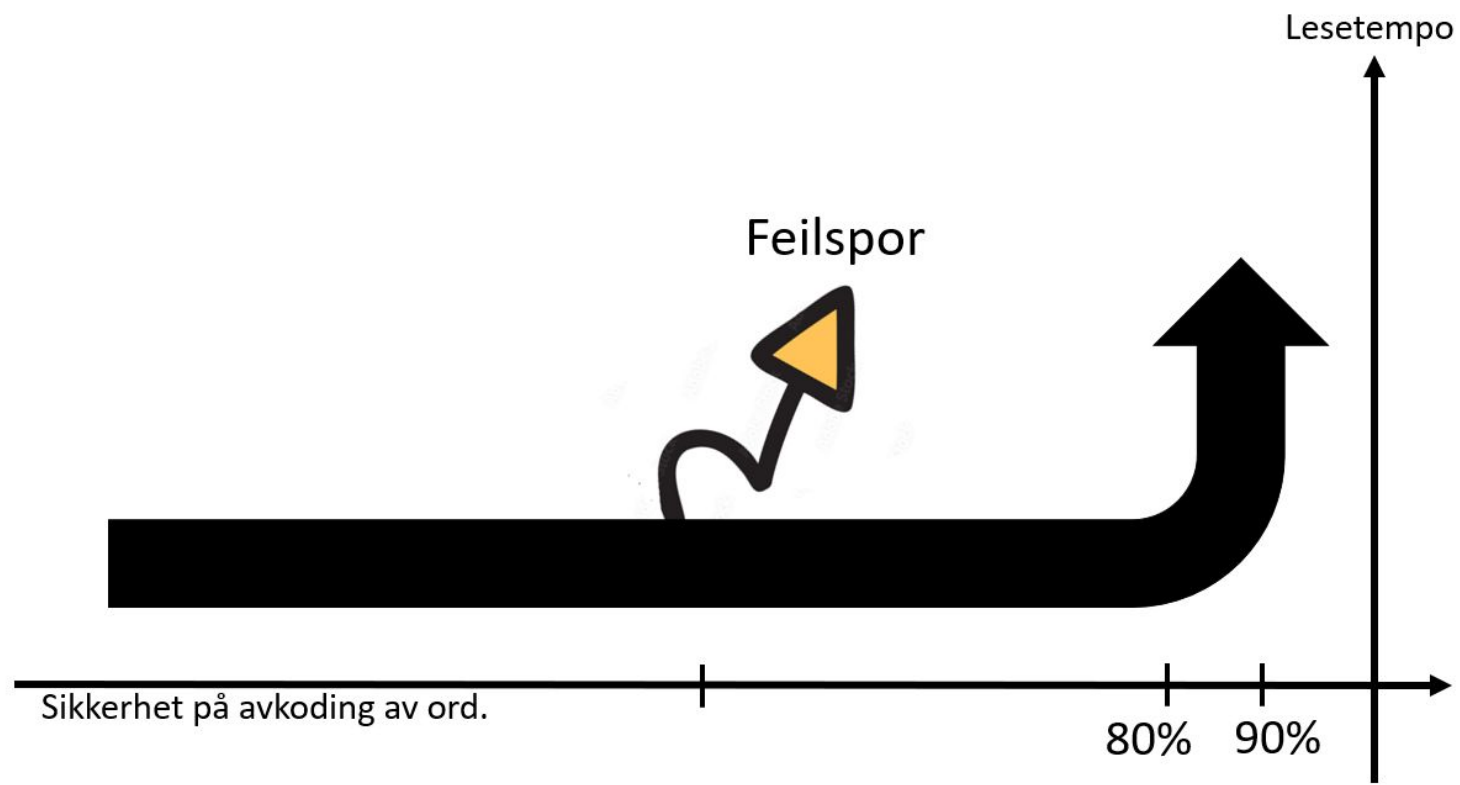
hurtig og unøyaktig

Fonologisk

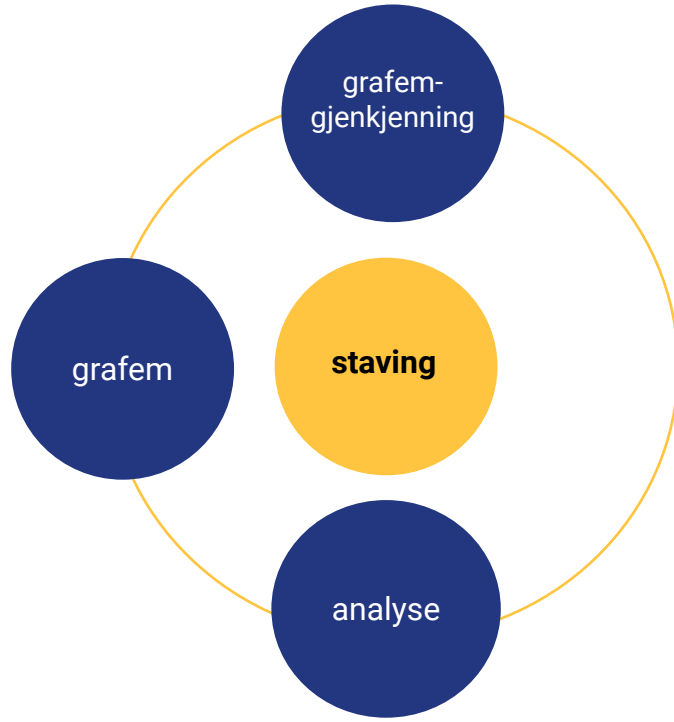
sakte og riktig

Ortografisk

hurtig og riktig

skrivning

lesing

Innhold i Aski Raski

Sørlandsk
lærerstevne

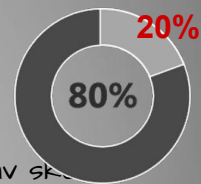
Læremiddelutstilling
10.55-11.15

Hvorfor kartlegge?

Leseferdigheter

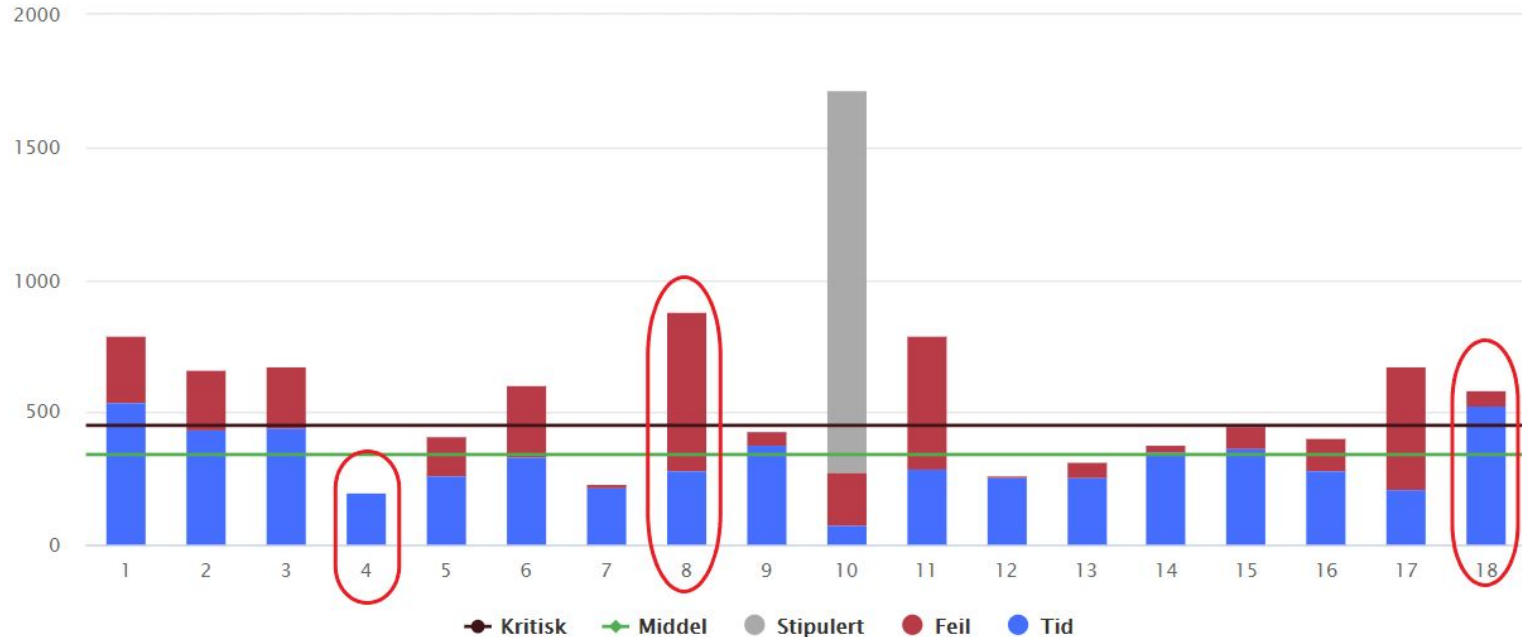

«Så mange som 20% av de som går ut av skole har generelle lesevansker»

Dysleksi Norge

De ulike leserne i kartlegging

Samlet resultat

Tiltak på elevnivå

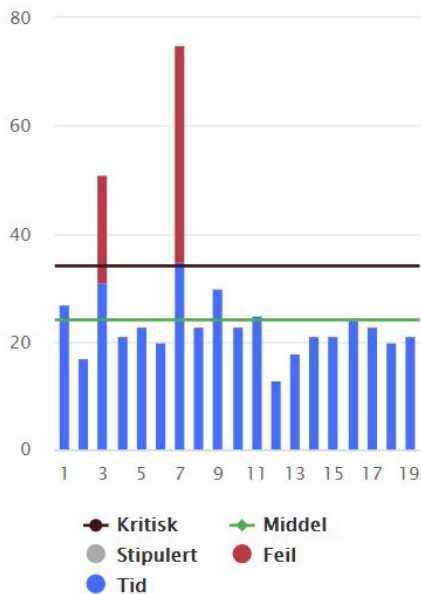
Nivå

1A Store bokstaver	1B Små bokstaver	
2A En stavelse	2B To stavelser	2C Tre-fire stavelser
3A Komplekse nonord	3B Komplekse ord	
4A Diftonger, hv, hj, ng	4B kj- sj- j-lyd	
5A Enkel/dobbel konsonant		
6A Ulike endelser	6B Lavfrekvente ord	

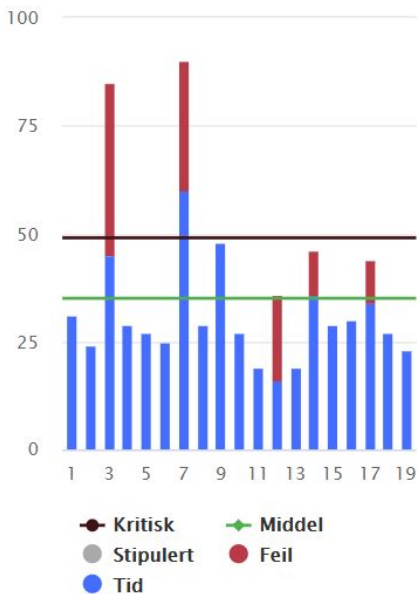

Tiltak på klassenivå

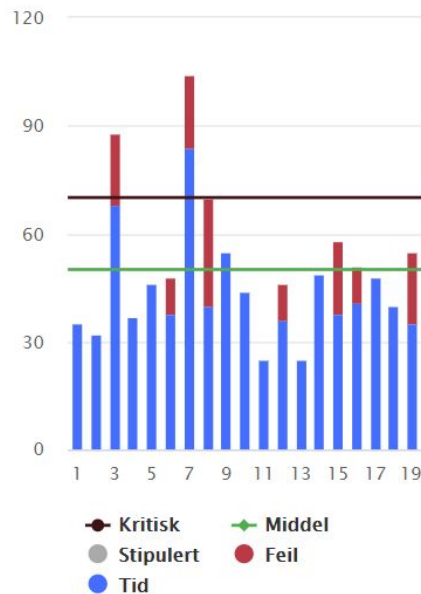
2A En stavelse

2B To stavelser

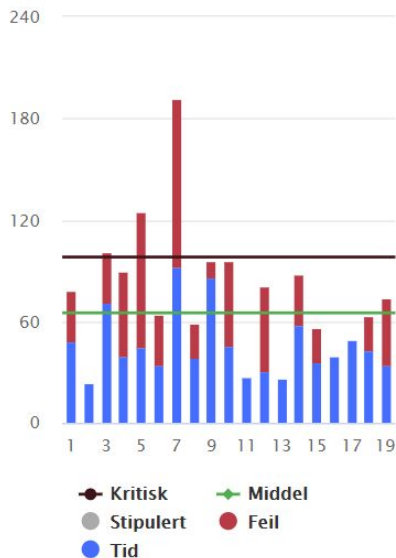

2C Tre-fire stavelser

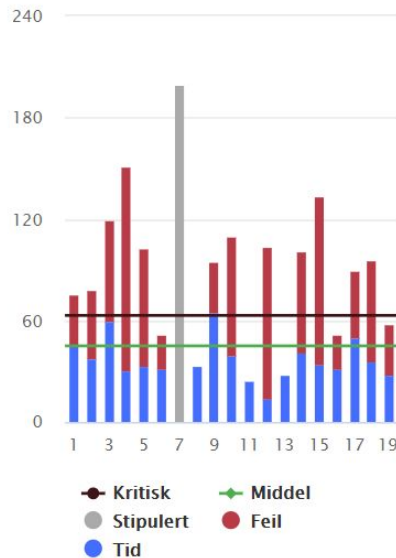

Tiltak på klassenivå

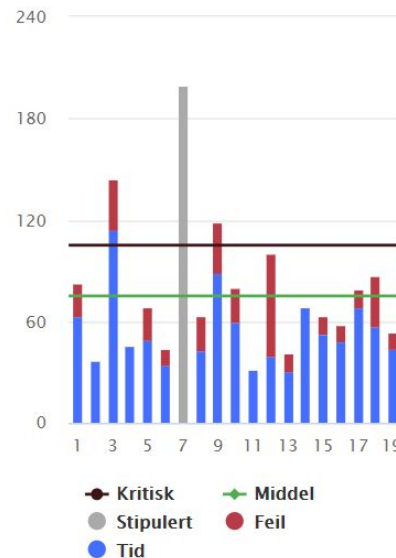
4B kj- sj- j-lyd

5A Enkel/dobbel konsonant

6A Ulike endelser

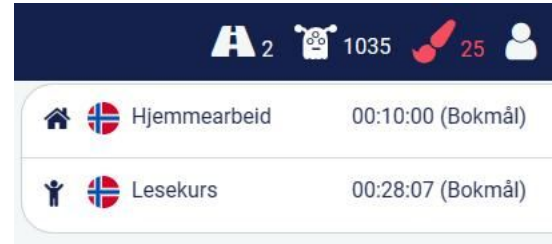

Hva er stier?

Hva er Stier?

- En ferdig rekke oppgaver
- Direkte inn i elevens profil
- Tilpasset elevenes nivå
- Flere hundre offentlige stier
- Full oversikt over aktivitet og mestring
- NYHET! Flere samtidige stier!

Sørlandsk
lærerstevne

Sørlandsk lærerstevne 2023

Lunsj
12.10-12.50

ROM SOM BLIR LÅST PÅ KURSDAGEN I LUNSJPAUSEN

Dette kurset foregår i et rom som låses automatisk i lunsjpausen.

Rommet åpnes automatisk 5 minutter før kurset fortsetter etter lunsj, i henhold til kursets tidsplan.

Selv om rommet blir låst, er du som kursdeltaker likevel ansvarlig for egne verdigjenstander.

Med vennlig hilsen

SORLANDSK LÆRERSTEVNE

startpakken

Klar, ferdig, LES!

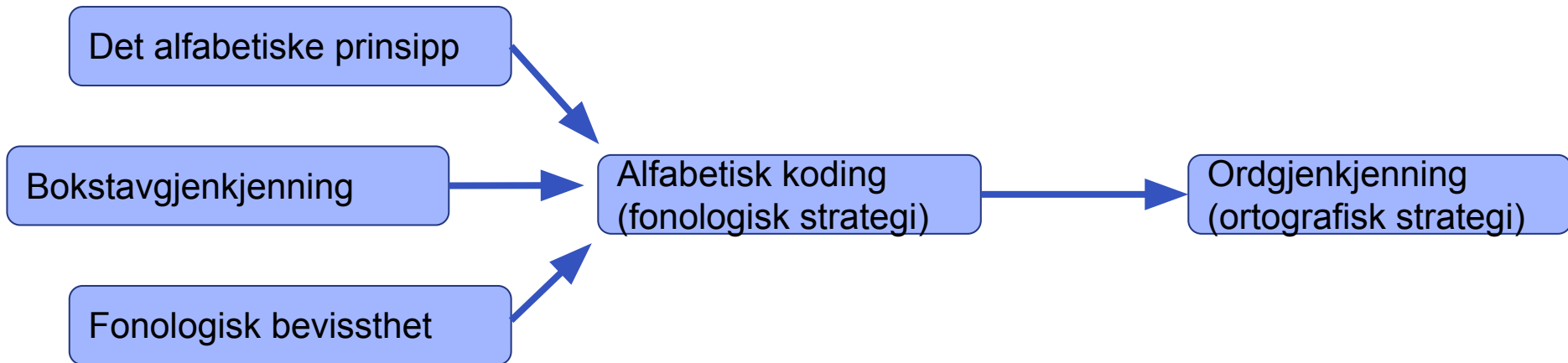
Digital
mengde-
trening

Bevegelses-
lek,
uteskole og
spill

Tilpassede
tekster og
arbeidsark

Hvilke ferdigheter trenger elevene egentlig?

Innhold i Aski Raski

Digital
mengde-
trening

Tilpassede
tekster og
arbeidsark

Bevegelses-
lek,
uteskole og
spill

Kartlegging

Runde 1

Introduksjon av Fonem og grafem.
Fokus på bokstavlyd, syntese
og analyse.

Kartlegging av elever som skåret
kritisk ved forrige kartlegging.

Runde 2

Repetisjon av Fonem og grafem.
Fokus på høyfrekvente ord og
syntese og analyse.

Kartlegging av elever som skåret
kritisk ved forrige kartlegging.

Runde 3

Repetisjon av Fonem og grafem. Fokus på
bokstavforming og syntese og analyse.

Kartlegging av elever som skåret
kritisk ved forrige kartlegging.

Runde 4

Mengdetrening lesing og skriving. Tilpasset opplegg for elever
som ikke har automatisert bokstaver og stavelser enda. Fokus på
komplekse stavelser og sammensatte grafem.

Spiralprinsippet i Startpakken

Skoleark - ett hefte per runde

aski
raski

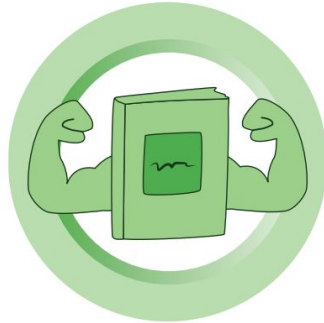

Runde 1

Navn: _____

Gruppe: _____

aski
raski

Runde 2

Navn: _____

Gruppe: _____

aski
raski

Runde 3

Navn: _____

Gruppe: _____

aski
raski

Runde 4

Navn: _____

Gruppe: _____

Eget vegg- og pultalfabet

Gg	li	Pp
Mm	Ee	Ff
Ss	Øø	Jj
Bb	Yy	Rr

s	i	
	a	m
		

Leselekser

I Startpakken møter elevene tre ulike lekser, som kommer i perioder:

- Leseark
- Småbøker (vanlig A3/A4-ark som blir elevens egen bok)
- Stier (funksjon i det digitale programmet)

De første lesetekstene

Det er avgjørende at de første lesetekstene har:

- ord hvor alle bokstaver er kjent for elevene.
- ord med bokstav-lyd-forbindelser som elevene kjenner.
- en meget enkel setningsbygging som ikke står i veien for avkodingen.
- mange gjentakelser av ord og bokstavfølger.

Eksempel på bok med forøvelse

Forøve

Forøvelse

Y ø
m f

le
se
re
ne

Mi-
Ly-

Mir-
Lyr-

leser
Mira

er

Forøvelse til Mira ser lam

Y Ø Æ N F U Å B E R M A O
m f b n ø å æ u a y l i s

le la fo bæ om
se ly fø bø am
be lø fy by øm

om lam ler bæ

le-ser fo-le

leser fole

om

Har et elevene leser all rett. Bruk alltid bokstaver! Les både loddeitt og vannett på stovestene.

aski
raski

Mira ler hun også.
Nå hører hun
endelig et lam!

Mira blir så glad at
hun gir lammet
en god klem.

Endelig så
Mira lam.

Ole må nesten le
av Mira. Lyra er en
av hønene hans.

Mira ser lam

Mira leser
om gårdsdyr.

Mira leser en
bok om dyr.

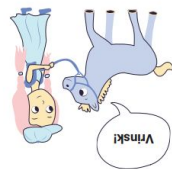
Tror du Mira ser
et lam nå?

Best liker hun
å lese om lam.

Mira vil bare
lese om lam.

Nei, Elsa er den lille
hesten til Malin.

Tror du Mira
ser et lam nå?

Ser Mira et lam nå?

Ser Mira lam?

Mira leser.

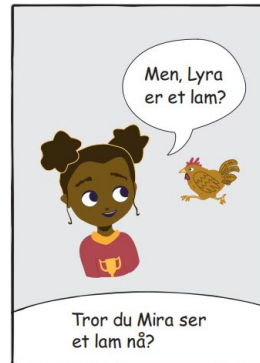
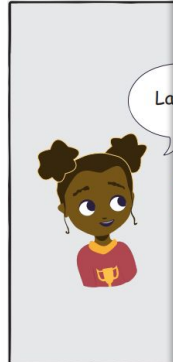
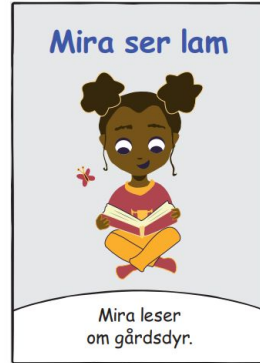
Mira leser bare
om lam.

Ser Mira lam?

Lam!

Leser

Leser om lam.

Leseark

Leseark UÅ

1a Sei lydene:

U Å | R M A E L O
u å | m o l i a r e

1b Les stavingane:

så	le	rå	må	us
sa	la	re	må	ås
su	lu	ru	mu	es

2 Les teksten:

lus
mus
måla

3 Sett strek mellom like stavingar:

må	me
se	se
mu	må
me	mu

aski
raski

Leseark UÅ

1a Les lydene:

U Å | R M A E L O
u å | m o l i a r e

1b Les stavingane:

må	ri	la	us	os	lå
mu	si	ma	ås	ol	så
me	se	sa	es	or	rå

2 Les teksten:

mus
måla
Ole ser ei mus.
Siri må måla.

3 Sett strek mellom like stavingar:

må	me
se	se
mu	må
me	mu

aski
raski

Leseark UÅ

1a Les stavingane:

fo	te	va	nå	mi	sy
få	re	na	så	gi	gu
fa	se	no	tå	bi	ri

1b Les orda:

foten syter Emil tårer eit Gina Guri

2 Les teksten:

Foten var sår.
Emil syter.
Far sår eit frø.
Gina syr no.
Guri får tårer.

3 Sett strek mellom like ord:

foten	tårer
sår	syr
syr	foten
tårer	sår

aski
raski

Leseark UÅ

1a Les orda:

foten Emil syter plaster skrik
Gina trist tårer klede høgt

1b Les orda:

blei og nokon blir

2 Les teksten:

Foten blei sår og får plaster.
Emil syter og skrik høgt.
Far sår nokon frø.
Gina syr klede no.
Guri blir trist og får tårer.

3 Sett strek mellom like ord:

sår	skrik
syter	syter
syr	sår
skrik	syr

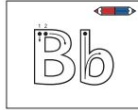
aski
raski

Stier

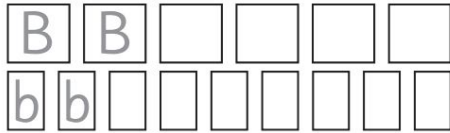
Startpakken: Sti 1: L, bokmål	21	Aski Raski		>
Startpakken: Sti 1: M, bokmål	19	Aski Raski		>
Startpakken: Sti 1: V, bokmål	21	Aski Raski		>
Startpakken: Sti 2: L, bokmål	21	Aski Raski		>
Startpakken: Sti 2: M, bokmål	21	Aski Raski		>
Startpakken: Sti 2: V, bokmål	19	Aski Raski		>
Startpakken: Sti 3: L, bokmål	18	Aski Raski		>
Startpakken: Sti 3: M, bokmål	25	Aski Raski		>
Startpakken: Sti 3: V, bokmål	19	Aski Raski		>
Startpakken: Sti 4: L, bokmål	20	Aski Raski		>
Startpakken: Sti 4: M, bokmål	24	Aski Raski		>
Startpakken: Sti 4: V, bokmål	25	Aski Raski		>

Bokstavark

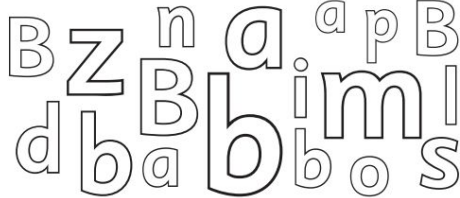
Navn: _____

Spor bokstavene.

Fargelegg bokstaven B/b.

Skriv ordene.

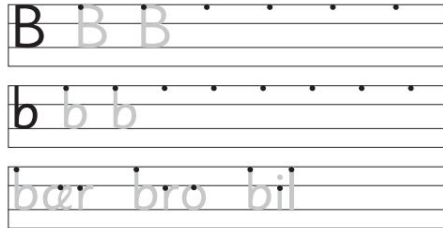

aski
raski

Spor bokstavene 5 ganger.

Spor bokstavene:

Sett ring rundt ord som har b-lyden i seg.

aski
raski

Trill setningen

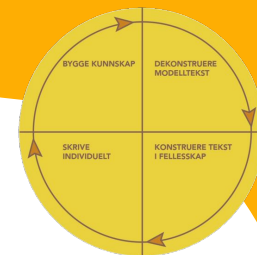
Kast 1		Kast 2		Kast 3		
	Grøten			hoster		i jula.
	Hesten			grynter		på gården.
	Huset			jager		i vasen.
	Juletreet			hyler		på dagen.
	Viften			jåler seg		i hagen.
	Grisen			danser vals		på hytta.

aski
raski

Kast 1 Person/dyr/ting	Kast 2 Gjøre-ord	Kast 3 Sted
		
		
		
		
		
		

aski
raski

Tekstskaping og begreper

Ordsky

dyr

Begreper

Dagens ord

Overbegrep:

Sidebegrep: Dagens ord: Sidebegrep:

Underbegrep: Underbegrep: Underbegrep:

Jeg lytter på ordet:

3 ting jeg vet:

-
-
-

aski raski

Samskriving

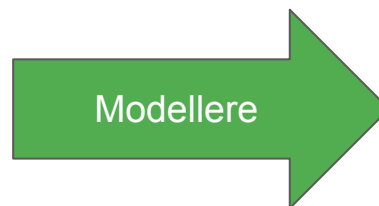
Startsetninger:

Jeg ser en... Vi liker...
Jeg ønsker meg... I dag skal vi...

aski raski

Egen tekst

aski raski

Spill og lekpreget aktivitet

Seksåringer er små barn og fulle av liv. Derfor har vi i alle fire runder mange aktiviteter for uteskole, bevegelsesleker og spill.

Uteskole:

- Hentediktat
- Snøball
- Jakt på orddelene
- Ta stilling
- Dann ringer
- Lasteskip
- Frem/bak/stå

Spill

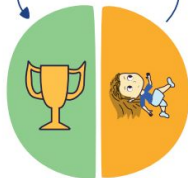
Filosofen lurer på

Kortpakker:

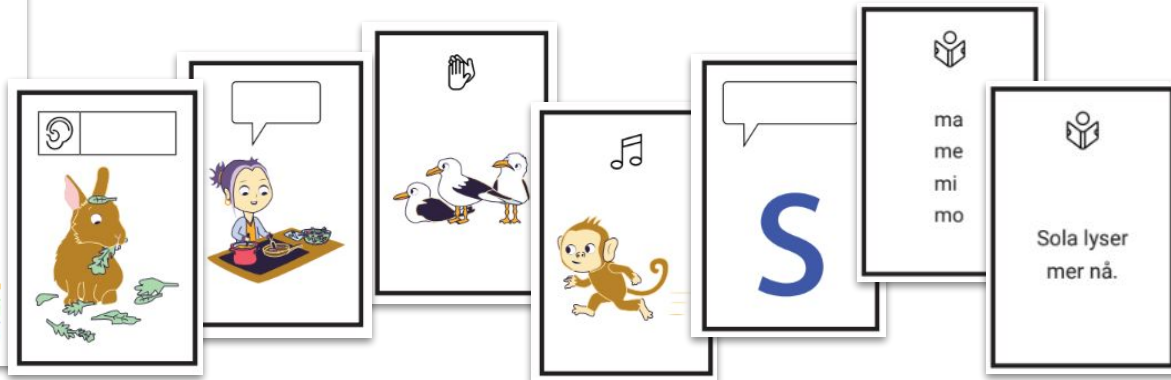
- Fonologisk bevissthet
- 8 bokstaver
- 12 bokstaver
- 16 bokstaver
- 20 bokstaver
- Alle bokstavene
- Komplekse stavelser
- Høyfrekvente ord
- Ord med ng-lyd
- Fonemaddisjon/
-subtraksjon/-bytte
- Nonord
- Kj-lyd
- J-lyd
- Skj-lyd
- Nk-lyd
- Diftonger

Filosofen lurer på...

aski
raski

Spill

Lotto 12/20

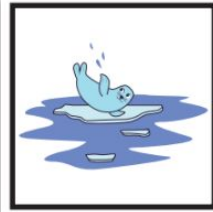
Are er fin.

Malin må le.

Simen ror
alene.

12

Memory

Selen leker
på isen.

24

Per måler
feberen.

24

David får bot
i dag.

24

Domino

aski
raski

Jeg er kvalm.

Kløver er
en plante.

Lars danser
mye.

Far sovnet i
den grå
stolen.

Båten flyter.

Nå er bærene
modne.

Startpakken i programmet

startpakken

Klar, ferdig, LES!

Sørlandsk
lærerstevne

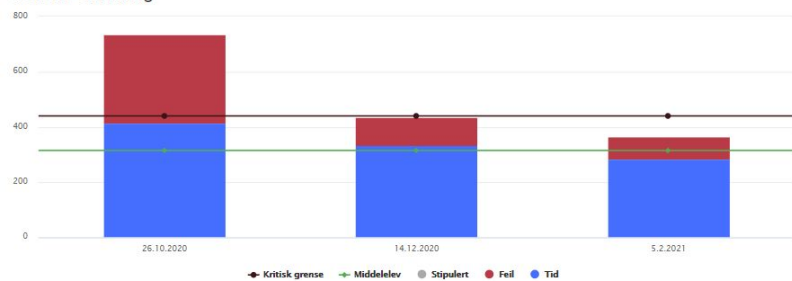
Pause
13.50-14.00

RTI - Response To Intervention

- Sekundær indikator i LOGOS frem til 5. årstrinn.
- LK20: *Plikt for skolen* til å tilby intensiv opplæring for elever fra 1.til 4. årstrinn, men ingen *rettighet for eleven* → Unngår saksbehandling.
- Kartlegging → Innsats → Retest
- Hvilke elever trenger mer?

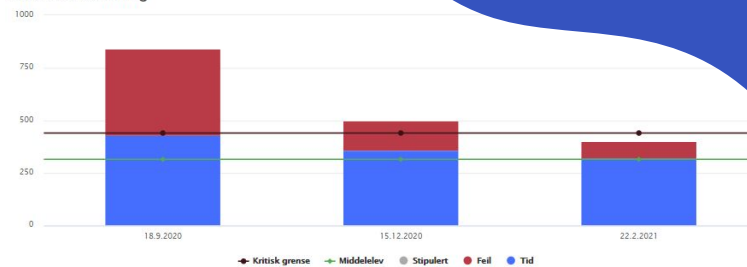

Elevers utvikling

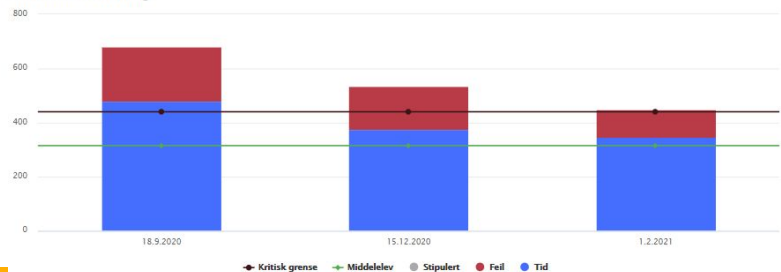
Gutt 3. trinn, svak leseutvikling frem til jul i 3.

Elevers utvikling

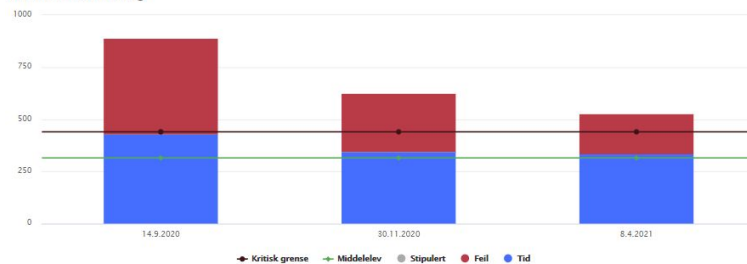
Jente 3. trinn, svak leseutvikling frem til jul i 3.

Elevers utvikling

Gutt 3. trinn, diagnostisert med språkvansker

Elevers utvikling

Gutt 3. trinn, mistenkt dysleksi

Lesekurs - hva

1. Kartlegg - avkoding og fonologisk bevissthet

1. Innsats - min. 8 uker (Logos anbefaler 12):

- a. Stier hjemme
- b. Innsats på skolen - lesekurs/oppfølging av stier
- c. Fokus i klassen

1. Retest

Fonologisk bevissthet

Navn: _____ Klasse: _____ Kontaktlærer: _____

A1) Å gjenkjenne rim:

Hører eleven hvilke ord som rimer?

1	bil	hjul	pil
2	dame	mann	brann
3	klem	kos	hjem

Dette er en del av fon.bev og at elevene hører likheter i ord.

B1) Syntese:

Hører eleven hvilket ord du staver?

Startord	Svar
s-o-l	
k-o-s	
l-e-k-e	
l-a-m-p-e	

Eleven må kunne dette for å kunne lese selv. I tidligste avkodingsfase lyderer de lydene en og en. Obs! Her vil fonologisk korttidsminne også spille inn.

C2) Analyse: Ord i en setning:

Kan eleven telle antall ord i setningen? Bruk gjerne klosser:

Setning	Svar
Jeg ser en fugl.	
Ole løper.	
Nå er det natt.	
Vil du ha en is?	

Eleven må kunne dette for å kunne skrive selv

A2) Å rime selv:

Kan eleven rime selvstendig på ordene under?

Startord	Svar
mus	
tann	
rake	
peke	

Nonord er lov!

C1) Analyse: Lyder i ord:

Kan eleven telle riktig antall lyder i ordene? Bruk gjerne klosser. Klarer eleven å benevne lydene også? Førstelyd? Alle?

Startord	Antall lyder?	Si førstelyd?	Si alle lydene?
bil			
tur			
løve			
skole			
telefon			

Eleven må kunne dette for å kunne skrive selv.

C3) Analyse: Stavelser i ord:

Kan eleven telle/klappe antall stavelser i ordet? Bruk gjerne klosser:

Ord	Svar
brus	
løsebok	
fotball	
løpe	

Bevissthet rundt stavelser effektiviserer elevens egen skriving .

Fonologisk bevissthet

D1) Fonemsubtraksjon:

Hvilket ord får vi om vi tar bort...? Bruk gjerne klosser.

Startord	Ta bort	Svar
smil	s	
syl	l	
vaske	k	

D2) Fonemaddisjon:

Hvilket ord får vi om vi legger til...? Bruk gjerne klosser.

Startord	Legg til	Svar
ape	t (først)	
egg	l (først)	
gå	s (sist)	
bar	t (sist)	

D3) Fonembytte: Bruk gjerne klosser.

Hvilket ord får vi om vi tar bort... og setter inn... Istedet?

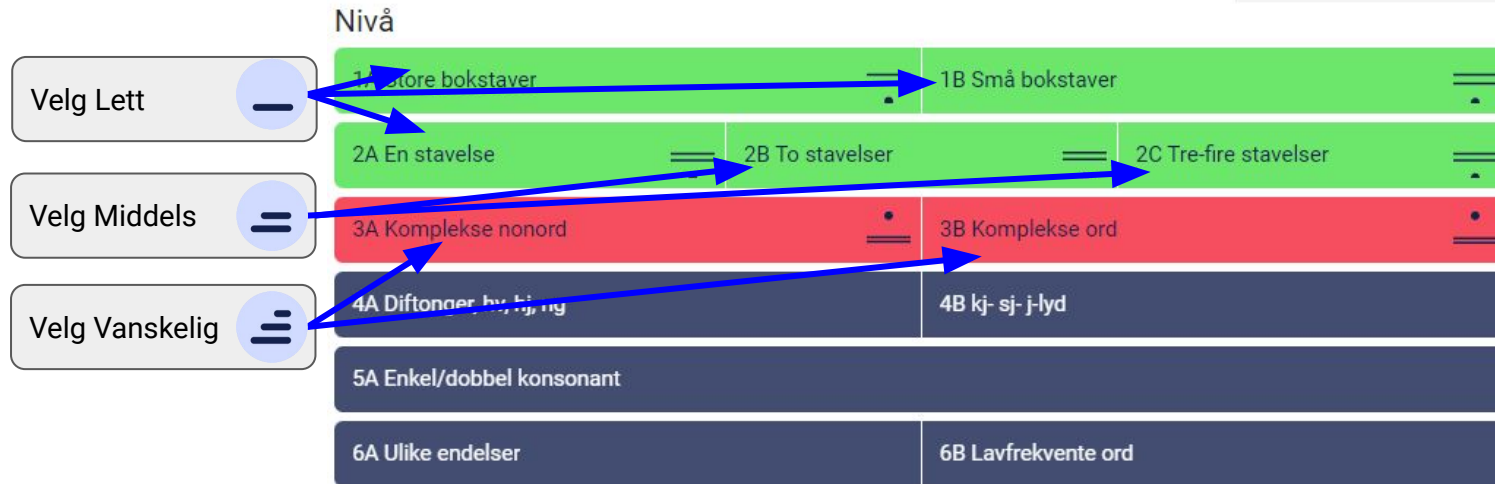
Startord	Bytte ut	Svar
mus	m mot p	
bil	b mot p	
mann	m mot t	

E1) Språk/Uttale: Observasjoner underveis /fra kontaktlærer/utviklingssamtale med foresatte/andre

Hva	Hvem har observert?	Observasjon
Lesekartlegging - lyder		
Kartlegging - notat fra samtalen - uttale/ordforråd		
Informasjon fra foresatte		
Annet		

Elever med uklar uttale vil ha vansker med spesielt analyse. Dysleksi er arvelig, og tett forbundet med språkutvikling.

Kartlegging og Startpakken

Lesekurs - Hvordan

Nivå

1A Store bokstaver	1B Små bokstaver
2A En stavelse	2B Tre-fire stavelser
3A Komplekse nonord	3B Enkelt nonord
4A Diftonger, hv, hj, ng	4B Enkelt ord
5A Enkel/dobbel konsonant	5B Enkelt ord
6A Ulike endelser	6B Lavfrekvente ord

Nivå

1A Store bokstaver	1B Små bokstaver
2A En stavelse	2B Tre-fire stavelser
3A Komplekse nonord	3B Enkelt nonord
4A Diftonger, hv, hj, ng	4B Enkelt ord
5A Enkel/dobbel konsonant	5B Enkelt ord
6A Ulike endelser	6B Lavfrekvente ord

Nivå

1A Store bokstaver	1B Små bokstaver
2A En stavelse	2B Tre-fire stavelser
3A Komplekse nonord	3B Enkelt nonord
4A Diftonger, hv, hj, ng	4B Enkelt ord
5A Enkel/dobbel konsonant	5B Enkelt ord
6A Ulike endelser	6B Lavfrekvente ord

Eksempel på lesekurs

	Uke 1	Uke 2	Uke 3	Uke 4	Uke 5	Uke 6	Uke 7	Uke 8
Hjemme 15 min/dag	Sti: 12 bokstaver bokmål 1	Sti: 12 bokstaver bokmål 2	Sti: 16 bokstaver bokmål 1	Sti: 20 bokstaver bokmål 1	Sti: B/D bokmål	Sti: F/V bokmål	Sti: En stavelse bokmål	Sti: To enkle stavelser bokmål
På skolen	Filosofen lurer på - Fon.bev - 12 bokstaver Oppfølging sti	Filosofen lurer på - Fon.bev - 16 bokstaver Oppfølging sti	Forøvelse, bok og spill: Rune må låne Oppfølging sti	Forøvelse, bok og spill: Lusene Oppfølging sti	Forøvelse, bok og spill: Mor har ferie Oppfølging sti	Forøvelse, bok og spill: Marie og apen Oppfølging sti	Forøvelse, bok og spill: Dyrene til Ole Oppfølging sti	Billedlotto Retest
I klassen	Korles en stavelse	Hentediktat setninger 12 bokstaver	Korskriv setninger alle bokstavene	Stier på ulike nivå	Jakt på orddelene stavelser	Korles to stavelser	Trill setningen med og uten tekst	Memory alle bokstavene

Eksempel på lesekurs

	Uke 1	Uke 2	Uke 3	Uke 4	Uke 5	Uke 6	Uke 7	Uke 8
Hjemme 15 min/dag	Sti: B/D bokmål	Sti: To enkle stavelser bokmål	Sti: To enkle stavelser 2 bokmål	Sti: To enkle stavelser 3 bokmål	Sti: Tre enkle stavelser bokmål	Sti: Tre enkle stavelser 2 bokmål	Sti: Komplekse stavelser 1 bokmål	Sti: Komplekse stavelser 2 bokmål
På skolen	Filosofen lurer på - Fon.bev - Alle bokstaver Oppfølging sti	Filosofen lurer på - Fon.bev - Alle bokstaver Oppfølging sti	Forøvelse, bok og spill: Rune må låne Oppfølging sti	Forøvelse, bok og spill: Lusene Oppfølging sti	Forøvelse, bok og spill: Mor har ferie Oppfølging sti	Forøvelse, bok og spill: Marie og apen Oppfølging sti	Forøvelse, bok og spill: Dyrene til Ole Oppfølging sti	Billedlotto Retest
I klassen	Korles en stavelse	Hentediklat setninger Alle bokstaver	Korskriv setninger Alle bokstavene	Stier på ulike nivå	Jakt på orddelene - stavelser	Korles to stavelser	Trill setningen med og uten tekst	Memory alle bokstavene

Eksempel på lesekurs

	Uke 1	Uke 2	Uke 3	Uke 4	Uke 5	Uke 6	Uke 7	Uke 8
Hjemme 15 min/dag	Sti: Komplekse stavelser 1 bokmål	Sti: Komplekse stavelser 2 bokmål	Sti: Nonord 1 bokmål	Sti: Ei og au bokmål	Sti: Ei og au bokmål	Sti: Øy og ai bokmål	Sti: Ng-lyd bokmål	Sti: Ng/Nk 1 bokmål
På skolen	Filosofen lurer på - Fon.bev - Komplekse stavelser Oppfølging sti	Filosofen lurer på - Fon.bev - Komplekse stavelser Oppfølging sti	Forøvelse, bok og spill: Rune må låne Oppfølging sti	Forøvelse, bok og spill: Lusene Oppfølging sti	Forøvelse, bok og spill: Mor har ferie Oppfølging sti	Forøvelse, bok og spill: Marie og apen Oppfølging sti	Forøvelse, bok og spill: Dyrene til Ole Oppfølging sti	Billedlotto Retest
I klassen	Korles komplekse stavelser	Hentediklat setninger Alle bokstaver	Korskriv setninger alle bokstavene	Stier på ulike nivå	Jakt på orddelene stavelser	Korles øy og ai	Trill setningen ng	Memory alle bokstavene

Lesekurs i programmet

startpakken

Klar, ferdig, LES!

Sørlandsk
lærerstevne

Husk å svare på evaluering som blir
sendt ut fra Sørlandsk lærerstevne!

Prøvelisens

aski
raski

Spørretimer

aski
raski

Brukerforum

Tiltak på elevnivå

Tiltak:

Nivå 2, Enkle stavelser, alle bokstavene, tre-fire og fem stavelser: Se på resultatene og testleders notater fra deltest 2A og 2B. Har eleven automatisert avkodingen av en og to stavelser eller plukker hen lyder under testen? Hvis én stavelse ikke er automatisert, bør eleven øve på "Nivå 2, enkle stavelser, alle bokstavene, en stavelse". Senk hastigheten og sitt sammen med eleven når LES-delen arbeides med for å sikre at hen leser riktig og trekker sammen lyder. Øk hastigheten gradvis, for å automatisere stavelsene. Dersom deltest 2A og 2B er uten anmerkninger, kan eleven bruke "Nivå 2, enkle stavelser, alle bokstavene, tre-fire og fem stavelser" til videre trening. Når elevene klarer å avkode en enkel stavelse automatisk, vil de oppleve mestring ved også klare avkode lange ord med tre, fire og fem enkle stavelser. Nøkkelen er å kunne avkode en stavelse hurtig. "Nivå 2, enkle stavelser, ord med spesielle lyder", og "Nivå 2, enkle stavelser, høyfrekvente ord" er fine som supplement. Variasjon skaper motivasjon, øv derfor både på HØR, FINN, SKRIV og LES. Merk at en voksen må følge med på at eleven leser riktig på LES-delen. Under LES og HØR-delen kan det være viktig å starte med "Lett", gå over til "Middels" for så prøve "Vanskelig" på kortest mulig tid.

Fonologisk korttidsminne

= stol!

Tall fra Dysleksi Norge:

Middel-elev: 7 ± 2

Dyslektikere: 5 ± 2

= ipanene???
= pannene????

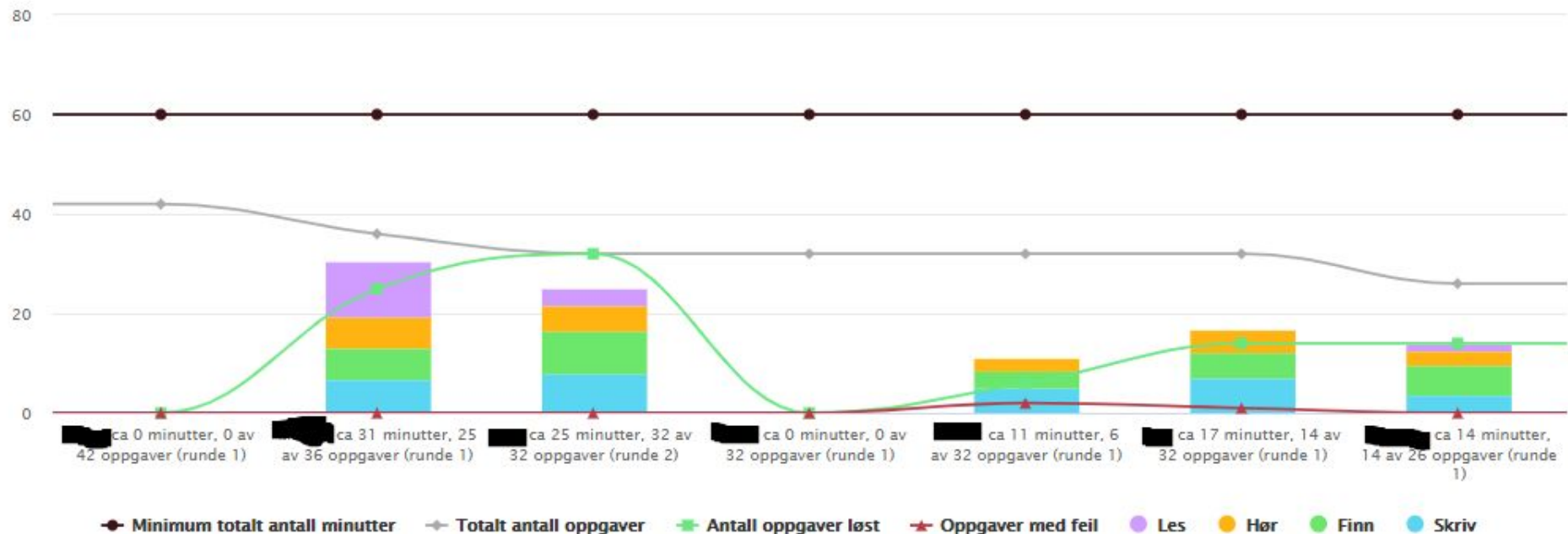

= tulipanene!!

Oversikt over det aktive opplegget

Fremgang

Legg til elev